

Tesfay Sába

HALOTTAK NAPJA ÉS VALLÁSI TÉR A GÁBOR KÖZÖSSÉGBEN

*„De a halottaknak is van azér’ egy napja”
(egy gábor asszony 2003. november 1-én)*

Kutatás, módszertan

Kutatásomat a marosvásárhelyi és a város környéki gábor cigányok között végeztem. 2003 nyarán ismerkedtem meg egy gábor családdal Budapesten, majd a család hozzátartozói körében folytattam a kutatást Erdélyben, Marosvásárhelyen és környékén egy évig. Ez idő alatt kétszer volt alkalmam részt venni Hagymásbodonban¹ halottak napján, egyszer 2003. november 1-én, ami az első nagyobb ünnepi összejövetel volt, melyen részt vehettem, másodszor meg 2004. november 1-én. Erre a két alkalomra támaszkodva írom le a halottak napi ünneplést és szokásokat, majd ezt követően és ebből kiindulva az adventista vallás hatását vizsgálom a gábor közösségben, már egy szélesebb spektrumon. Ez a téma csak részterülete kutatásomnak, így gyakran a valláshoz és halottak napjához szorosan nem fűződő eseményekre hivatkozom a későbbiekben, hiszen érthetetlen is lenne a vallás és hatásának leírása kontextusba helyezés nélkül. Az adventista vallás olyan változásokat eredményezett a csoport kulturális reprezentációjában, melyek az élet minden területén nyomon követhetők. A halottak napi események szintén a vallás erős hatását mutatják, ami azonban nem is annyira a tényleges aktusokon keresztül szűrhető le, hanem inkább az azokhoz fűződő érzelmi és kognitív megnyilvánulásokban. Éppen ezért fontosnak tartottam, hogy ott a helyszínen interjúkat készítsek és az adventista vallás megjelenése előtti és utáni ünneplést beszélgetőtársaim összevessék, majd ezt párhuzamba állíthassam imaházi és egyéb, akár vallási, akár világi ünnepek alkalmával szerzett tapasztalataimmal.

Mindehhez a kulturális antropológia módszereivel végeztem adatgyűjtést. Részt vettem egyes gábor családok hétköznapijaiban, interjúkat készítettem és számos alkalommal ellátogattam ismerőseimmel a környéki adventista imaházba. Az adatok nagy részét strukturálatlan, utólag lejegyzetelt, egyéni beszélgetések útján nyertem. Összejöveteleken a videokamera segített kapcsolatokat kialakítani és az eseményeket, interjúkat rögzíteni.

Kik a gáborok?

A halottak napi események bemutatása előtt, fontos, hogy röviden ismertessem a gábor csoportot. A gábor cigányok egy oláh cigány, kelderás csoportot alkotnak. Legnagyobb számban Marosvásárhelyen és környékén élnek, de megtalálhatóak Kolozsvárott, Nagyváradon és más erdélyi és partiumi városokban is, nem beszélve a külföldön élő kisebb közösségekről. Külföldre főként a kereskedelem vonzza őket, így a legtöbben csak ideiglenesen tartózkodnak egy-egy idegen városban, mint például a magyarországi, horvát, szlovén és szlovák városokban. Karácsonyfalvát, a Marosvásárhelytől körülbelül 15 kilométerre eső falut tartják legfontosabb településüknek, „ott élnek a tiszta gáborok, ők a bán fajtából valók”² ... „ott olyan palotákat látsz, amilyen sehol nincsen, ők gazdagok...”. A gábor közösséget alkotó

¹ Hagymásbodon Marosvásárhellyel szomszédos falu. Román neve: Budiu Mic.

² „Bán fajta”- az egyik gábor nemzetség, gyakran *banestinek* hívják. Az én gábor ismerőseim főként a *dzsuresti* csoporthoz tartoznak. E kettőre mondják, hogy a legnagyobb nemzetségek.

csoportokat elsősorban lakhely vagy származás alapján különítik el egymástól. Mindezen differenciáltság ellenére a különböző csoportok szoros kapcsolatokat ápolnak egymással, sőt nem is mint csoportok, hanem mint egyének érintkeznek egymással. A külvilág felé azonban egy egységes, endogám csoportképet mutatnak. Magukról többes szám első személyben beszélnek, úgy, mint „mi vagyunk a kalapos gábor cigányok”, „mi velük nem házasodunk” (stb. lásd lentebb). Tehát fontos itt az elején bemutatnom, hogy a gábor közösség bármennyire is szétszóródott, egymás létezéséről tudnak, sőt a (házassági és gazdasági) kapcsolatok át- meg átszövik a közösség egészét. Másoknak homogén egészként mutatják be magukat, és felelősséget vállalnak egymásért az olyan kijelentésekkel, mint „mi nem lopunk, nem csalunk”, „mióta adventisták vagyunk, nem iszunk”. Vagy: „a mi fajtánkból, nem az, hogy dicsekedjek, de látott már a tévében olyat, hogy vagy egy börtönben van? Nem, ugye? Ez nekünk szégyen, nagy szégyen, érti?”

Tehát ez az összetartó, pozitív öndefinícióval rendelkező közösség nagy többsége ma már adventista. Az adventista vallásnak oly jelentős szerepe van a közösségen belül, hogy a csoport öndefiníciójában is említésre érdemesnek találták. Adventistának lenni számukra egyet jelent bizonyos „jó” tulajdonságok birtoklásával. Közösségének bemutatásakor a férfiak mindig megemlítették, hogy a gáborok adventisták, még akkor is, ha az illető nem volt az. Majd ezután elmondták, hogy a „gáborok nem isznak, nem lopnak, nem verekszenek”- csupa olyan dolgot, melyet egyházuk tilt. Az egyház előírásait egyben a gábor közösség előírásainak is tekintik, és megtörténik egyfajta azonosulás egy másfajta értékrendszerrel. Ezen a síkon találkoznak a nem gábor adventistákkal, akikkel jó kapcsolatokat ápolnak, szombatoként, vagy még sűrűbben érintkeznek egymással, mégis egy határ áll közöttük, hiszen az etnikai csoport belső életében, úgy, mint esküvőkön, temetésen, halottak napján, gyűléseken adventista gádszók nincsenek jelen a meghívottak között, azonban a vallás jelen van (lásd lentebb). Ha gábor ismerőseimet vallásukról kérdeztem a „mi” névmást használták, ugyanúgy, mint mikor a közösségéről beszélt. Mégis, az egyik „mi” csak vallási síkon él, míg a másik mindig alkalmazható, még úgy is, hogy sokan a gáborok között nem adventisták. A legtöbben e két hovatartozás tudattal élnek, párhuzamot vonnak a kettő között, és a frissebb, vagyis az adventista vallás értékrendszerét adoptálják és saját közösségi rendszerükbe beillesztik. Elsősorban erről a folyamatról kívánok a későbbiekben írni, úgy, hogy először bemutatom az említett sémának alkalmazását halottak napján.

Halottak napja –leírás

Mindkét alkalommal, mikor jelen voltam Hagymásbodonban halottak napján, a gáborok kis csoportokban, családostól késő délután, még világosban indultak el a temető felé. Virágokat, mécseseket és gyertyákat vittek magukkal, még az egészen kicsiknek is jutott mit vinni. Mikor négy óra körül az egyik családdal kiértünk, már a legtöbb sírnál világítottak a gyertyák, kisebb csoportok alakultak egyes síroknál, és folyt a beszélgetés. A legtöbben nem csak egy sírhoz, hanem többhöz is helyeztek virágot és gyertyát, mert mint ahogyan egyik beszélgetőpartnerem említette: „mink itt mind rokonok vagyunk”. Az idősebbek inkább halkan beszélgettek, és szóba kerültek az elhunytak, a rokonok, míg a fiatalabbak szórakozásnak tekintve az egészet egymással és a gyertyákkal játszottak. Miután kihelyezték mind a virágokat és mind a gyertyákat, a legtöbben még ott maradtak beszélgetni, az utóbbi alkalommal két sír körül nagyobb csoportok alakultak ki, az egyik a nem régiben meghalt és sokat

emlegetett Boros Pista, a volt bulibás fia, a másik meg a jelen bulibás³ volt felesége. Ez utóbbi sírjának szélére ülve beszélgettek a hozzátartozói. Minden sír rendezett volt, frissen letakarított, mert, mint ahogyan elmondták, a legtöbben még előző nap szépen letisztították a sírokat. Az egész esemény csendben zajlott eltekintve egy asszony siránkozásától, aki, mert az ő nevében nem hoztak virágot, fiának a sírjára borulva hangos sírásba kezdett. De ez sem tartott egy-két percnél tovább.

A temető három részre osztható, az egyik a gáborok régi temető része, a másik a magyaroké és románoké,⁴ míg a harmadik, az új gábor temető. A sírok a gáborok temető részében jeltelenek.

Halottak napja –milyen volt és most milyen

A most következő részben négy interjú alanyom elmondásaira támaszkodva írom le, hogy a gáborok hogyan látják a halottak napját és milyen változásokat élt át ez a szokás az adventista vallás hatására.

Temetőben felvett interjú, adventista férfi:

„Itt régen jöttünk, ittunk, veszekedtünk, vitattunk ... jövünk ki, most teszünk ki egy-egy virágot, egy-egy gyertyát, nem is kéne semmit tenni, mert díszítjük a földet csak.”

Beszélgetés a feleségével:

Nő: „De a halottaknak is van azér’ egy napja, lássa, mikor eljön az Úr Jézus azoknak is lesz, hogy feltámadnak, meg azok is meg kell lássák az Úr Jézust, aki átalszegezte. Az lesz egy nagy nap, azt mondja az Úr, hogy ott lesz egy nagy nap, hogy megfogja látni minden szem...”

Férfi: „Ezt írja az Úr, hogy világítsanak?”

Nő: „Nem, a világítást nem írja az Úr Jézus. Ez egy módszer csak, így csinálták.”

Férfi: „Ez egy cseremónia, uram, az öregektől, az ösöktől maradtak. Máskor ittunk, énekelünk, most már nem iszunk, nem szivarozunk, semmi, éppen hogy csak kijövünk, hogy letakarítsuk. Ez egy bolond cseremónia a cigányoknál, gáboroknál. Kéne, hogy ne legyen, símán kéne eltemetve, érjen a fű és lekaszálni, aztán az Úr Jézus felkölti őket, akit érdemes, s aki nem, ott rothadjon el.”

Ugyanaz a férfi egy évvel később:

„Régebben hoztunk ki pálinkát, italt, aztán voltak, akik cigány énekeket énekeltek, sírtak, ettünk. Hoztak ki koszorúkat, virágot és gyertyát, aztán beszúrták a rudakat, és rajta volt téve a koszorú. Hagyaték volt ez. Sötétben jöttünk ki, beszélgettünk.”

„Most jobb, az ember elvégzi a baját és elmegy, a halottak úgysem tudnak erről semmit.”

„Az ital köztünk már kiment, nem iszunk, sokan hívők lettek, egy darabig megyen ez is, ki tudja meddig fog menni ... a világítás köztünk még megvan.”

Öreg gábor férfi:

„Ez egy divat csak, most megszoktuk, és így csináljuk.”

Idős gábor férfi otthonában. Idén nem ment ki a temetőbe a feleségével, mert azt mondta, messze van már neki, hiszen legtöbb rokona Kolozsváron van eltemetve, a felesége meg úgy mondta, hogy „vannak fiatalabbak, akik majd kimennek, én már öreg vagyok”. Marosvásárhelyen élnek az Unirii körzetben.

³ Bulibás: nagy tekintéllyel bíró, gazdag, nagy családdal rendelkező Big Man.

⁴ Hagymásbodon lakosságának 2/3-a gábor, 1/3-a magyar és csak 1-2 család román.

„Most nem tartjuk már egy pár éve ... mentünk a temetőbe, vittünk virágot, gyertyát, muzsikáltunk. Amíg nem voltunk adventisták, akkor ittunk a virrasztóban. Bodonban azok tartják a halottak napját. ...hat éve már nem iszom, mióta megkeresztelkedtem, azóta nem, de bánom, ha lett volna kocsim, mentem volna világitani ... valamikor a mi fajtánk nagyon tartottuk ezt a halottak napját, nagy ünnep volt, még nagyobb volt, mint egy karácsony. Most kimegy mindjárt divatból ... ezért kezdtük, hogy adventisták vagyunk.”

Felesége unokájának:

Asszony: „Égettél volna egy gyertyát, te nem vagy felkeresztelve ...

Unoka: „és egy lulugyit”

Asszony: „nem, egy virágot, és vihettél volna egy kicsi pálinkát az embereknek és adtad volna pománába.”

Ebből a néhány interjúrészletből elsőre kitűnik, hogy régen más volt, most megint más, a szokások változásokat élnek át, valami megmarad, és van, ami elmúlik. A szokásokat az öregektől vették át, és a fiataloknak adják tovább. A régi szokások az „ősi hagyaték”, míg a mai szokások már az adventista vallás felvételének hatására alakultak így. A régi a „cigányos” életmód bemutatása, amikor cigány énekeket dalolnak, isznak, hangoskodnak, veszekednek, míg a mai már a „civilizálódott” életmódot képviseli.

A „cigányos” és „civilizált” életmód közti különbséget többször megfogalmazták, úgy, mint vannak cigányok, akik még tartják „az ősi szokásokat” és vannak, akik „kiművelődtek”. A *gyergyóiak*⁵ például az előbbiekhöz tartoznak, ők nem adventisták, az „esküvők még egy hétig is eltartanak náluk” és „disznóhúst esznek”. Mindazokról a szokásokról nem mondtak le, melyeket a gáborok az adventista vallás hatására elhagytak. Azonban vannak a *szebeniek*, és a *cerhárok*⁶, akik a gáborokhoz hasonlóan „kiművelődtek”, „ők az elsők a cigányok közt”. Tehát a gáborok az adventista vallás hatására „kiművelődtek”, „civilizálódtak”.

Egyik asszony elmondta, hogy „nem bűn, ha kimegyünk a temetőbe, de nem viszünk virágot”. Nem ő volt az egyetlen, aki ezt szavakba öntötte, mások még hozzátették, hogy gyertyát sem visznek, és nem világitanak. Mindezek ellenére, ahogyan fentebb már említettem, azért minden síron égtek a gyertyák és virítottak a virágok. Igaz ugyan, hogy a temetőben már nem isznak, se nem vigadnak. De mégis, hogyha vallásuk ellenzi, hogy virágot és gyertyát vigyenek, amivel ők, ahogyan az interjúrészletek is mutatják, egyetértenek, akkor hogyan lehet az, hogy a temető virágzik egy olyan faluban, ahol a nagy többség adventista, és akkor minek a színtere a temető ilyenkor, halottak napján? A vallás, avagy a cigány közösség tere?

Temetőről – a vallás színtere?

Vannak olyan helyek és események, ahol a gáborok és gádzsók közösen vesznek részt (lásd lentebb), azonban halottak napján, az eseményen, azon a helyen és abban az időpontban csak a gáborok vannak jelen. A temető ezen részében csak gáborok vannak eltemetve, egyik beszélgetőtársam szerint: „mi itten mind rokonok vagyunk ... összevegyítve nincsen magyar, cigány ... nem szólt egyik a másiknak, mindenki tudja az életét”. Vagyis magától értetődő, hogy a magyarok és a gáborok külön temetkeznek. Azonban annak ellenére, hogy a halottak napját a gáborok egy cigány

⁵ Hasonlóan a gáborokhoz a férfiak kalapot és bajuszt viselnek, az asszonyok meg színes szoknyát és fejlendőt, azonban a gáborok erősen elhatárolják magukat tőlük.

⁶ Szebeniek, cerhárok kelderás csoportok.

közösségi eseményként élik meg, jelen van a vallás is, még hozzá elsősorban olyan szinten, mint ahogyan az interjúrészetekből láthattuk, mely az „ideális” elmondások medrét nem hagyja el, vagyis a gyakorlat, a valóság mást mutat. Úgy vélem, a vallás tanainak ilyen jelenléte egy nyomon követhető változás folyamatát mutatja. A régi és új elemek keveredését, pontosabban azt, ahogyan a modern, változást indukáló jegyek beszivárognak abba, ami már létezik. Éppen ezért az említett interjúrészetek nem mindenben felelnek meg a látottaknak, hiszen beszélgetőpartnereim bár pontosan nyomon követhetik a változásokat, így a leírások is, azért nem az egyes egyének, hanem a közösség alakítja az eseményeket. Itt vallás és az „ösi hagyaték” ütközik, bár beszélgetőtársaim ezt nem két ellentétes pólus találkozásaként mutatták be, hanem inkább az egészében vallásos gábor viselkedés megnyilvánulásaként. Ez az, ahogyan valami gádrsók alkotta jelenségből tisztán gábor lesz, ahogyan valami nem gábor, a kognitív rendszerbe beépítve csak a csoportra jellemzővé válik.

Visszatérve a temető színteréhez, az interjúrészetekben említettekén túl, kisebb mozzanatok szintén a vallás jelenlétét támasztják alá, például a „Békességet” köszönést egymás között csak a vallásos összejöveteleken alkalmazzák, és ahogyan megfigyelhettem, a temetőben alkalmazták. Továbbá a halál képzetének értelmezésében az adventista tanokra támaszkodnak, ennek megfelelően, hiszen a halottak napja mégiscsak az elhunytakról szól, gyakran szóba került, hogy mi sorsa lesz a halottaknak: „Egyszer eljön majd az ők idejük is, hogy feltámadnak...” Vagy „Attól kezdve, hogy feltámadnak az igazak, attól kezdve a hitetlenek még 1000 évig tudatlanságban fognak maradni a földben. S akkor 1000 esztendeig itt pusztán marad a föld, és akkor azt mondja, hogy új eget és földet teremt az Úr Isten ... és akkor a Sátán is le lesz kötözve, úgy érte, hogy senki nem lesz a földön, akivel foglalkozzon...”

Tehát a temetőbe az adventista vallás tanainak ismeretében látogatnak el, úgy, hogy sokan tisztában vannak a bibliai leírásokkal és a vallási tanok nézeteivel.

Ilyen szinten a vallás erősen jelen van a halottak napi temetőlátogatáson, így a temető bizonyos szempontból vallási térnek minősül, ami, ahogyan majd a későbbiekben kitérek rá, más viselkedésmódot követel, mint a világi helyszínek: „...sokat ittak, most józanon vagyunk, mindegyik nézi a baját, ha haragusznak egymásra is nem sértegetjük egymást ilyen helyen”. Vagyis a hely megkövetel valamilyen viselkedést, ahhoz hasonlóan, ahogyan más helyszínek és alkalmak is más és más magatartást kívánnak.

Fontosnak tartom annak tisztázását, hogy a halottak napja mennyire vallási és mennyire világi esemény, éppen ezért próbáltam meg körülírni, hogy vajon a helyszín mennyire tartozik egyik, vagy másik kategóriába. Ugyanis, ha megvizsgáljuk az egyéb tereket és helyeket, ahol a gáborok nagy számban jelen vannak és szimbolikus tereknek tekinthetők, arra a következtetésre jutunk, hogy a vallási és világi terek elkülönülnek, és két különböző viselkedési mintát követelnek a résztvevőktől.

Az imaházi teret mutatom be elsőként, ahol a gáborok nagy számmal képviseltetik magukat. Számos alkalommal elkísértem gábor ismerőseimet az Unirii körzetben található „B” imaházba, ahol a hívők körülbelül 40%-át gáborok teszik ki. Ez az arány folyamatosan billen a gáborok javára, hiszen egyre többen keresztkednek meg. A legutóbbi alkalommal hat frissen megkereszteltből négy gábor volt. Tehát az imaházban nem egyénileg, hanem csoportosan vannak jelen, és csoportosan építik be az adventista vallás tanait saját kognitív rendszerükbe. Így például az imaházi leckék megvitatása 6-8 fős kis csoportokban történik, és minden csoportnak van egy „tanítója”, aki vezeti a beszélgetést. A „B” imaházban, ahol vannak románok,

magyarok és cigányok is, a cigányok külön csoportokat alkottak és cigányul folyik a leckék megvitatása. Egyik ilyen lecke, melynél jelen voltam, pont a különböző etnikumok közti viszonyokról szólt, melynek tanítása a magyar résztvevők szerint az volt, hogy nem lehet lenézni a másik etnikumot, csak azért, mert az alacsonyabb szinten van. Ezt azzal támasztották alá, hogy vegyük a cigányok példáját, akik régebben csekély számmal jártak imaházba, de ma már sokan jelen vannak. Majd a prédikátor megjegyezte, hogy „örvendünk, hogy a gáborok már civilizáltabbakká váltak, és rendszeresen látogatják az imaházat”. Mindkét kijelentést a gáborok helyeslése követte. Tehát a gáborok csak gáborok maradnak az imaházban is, még akkor is, ha mind a gáboroknak, mind a gádzsóknak egyazon célja van ott, az üdvözülés, és a közös cél valami közöset teremt, mely alapot adhat a „mi” szócska használatára bemutatkozásakor. Tehát annak ellenére, hogy a gábor csoport nem szabadul meg a gábor identitásától, ezen a ponton valamilyen közelítés figyelhető meg az etnikumok között. A különböző csoportok azonos élményeken mennek keresztül, így könnyebben elfogadják, megértik egymást. Ám alapjában véve az imaház és vallás mégiscsak a gádzsók világa elsősorban, hiszen a gádzsók okítják itt a cigányokat, tanítják a dalokat és adnak leckéket, ennek megfelelően a gábor hívők a vallási összejöveteleken a magyarok illetve románok viseletéhez, magatartásához közelítenek. Így például az imaházi látogatásokkor a gábor asszonyok a magyarokhoz hasonlóan kötik meg fejkendőjüket, kis táskát és papírzsebkendőt visznek magukkal (máskor kötényüket használják), a gyerekekre rászólnak, ha hangoskodnak, míg a férfiak felteszik szemüvegüket és aktatáskájukhoz hozzák a Bibliát. Az egyik gábor asszony elmondta, hogy ő azért szereti az imaházat, mert a „magyarok itt úgy öltözködnek, mint mi”. Vagyis ez is, és a fentebb leírt hasonlóságok is külső jegyek, melyeket egyébként, más alkalmakkor, mint ahogyan a piacon, nem tolnak előtérbe. A piaci viselkedés a gábor-gádzsó ellenpólust domborítja ki. Itt a gáborok árut adnak el a gádzsóknak, amin megélhetésük múlik. Itt nem a hasonlóság, hanem a különbözőség kerül előtérbe, vagyis a gábor elad, míg a gádzsó vásárol. Ezt az imaház és piac megkövetelte két különböző viselkedésmintát támasztja alá az is, ahogyan a két ponton gábor ismerőseim velem viselkedtek. Az imaházban az idősebbek igyekeztek közel állni hozzám, volt, hogy a karomat sem engedték el, és sorra bemutatottak a gádzsó hívőknek, míg a piacon volt, hogy együtt mentünk ki, mégis ahogyan odaértünk, hagyták, hogy menjek utamra, és csak, mikor eljöttünk onnan, akkor folytattuk a beszélgetést.

Tehát a fentebb leírtak ismeretében a halottak napját és ezzel együtt a temetőt egy köztes szintérnek nevezném, ami mivel a rokonságot érinti, csak a gáborok helyszíne: „ez így volt, már az apám is, annak apja és azé is itt volt eltemetve ... addig járunk ki amíg a világ világ lesz”; „ez a temető akkor kezdődött, mikor bátyám Boros meghalt...”, mégis a vallás tanai erősen rányomják bélyegüket az eseményre. Az imaházzal szemben itt nincsenek gádzsók, akikkel hívők módjára illik viselkedni, azonban az ott nyert információk befészkeltek magukat hétköznapijaikba, közösségük belső életébe. Mindezek ellenére fontos megjegyezni, hogy halottak napján az ősről emlékeznek, akik még nem voltak adventisták, és bár az interjúban is elmondták, hogy a halottak mit sem tudnak az egésztől, azért az adventista tiltások megszűrten kijutnak a temetőbe. Az adventista tanításokat mindenki jól ismeri, és tudják, hogy virágot, gyertyát nem kéne vinniük, ennek ellenére visznek, hiszen „hagyaték volt ez”, ahogyan egyik beszélgetőtársam említette. Tehát a felmenőiktől örökölt szokások és a friss, adventista szokások találkoznak itt. Ebből következtek arra, hogy nem lehet pusztán sem egyik sem másik kategóriába sorolni a temetőt mint helyszínt, hanem

valahol a kettő között helyezkedik el, és az adaptációs értékekbe, változásokba enged betekintést.

Az adventista vallás hatása a gábor életmódra

Térjünk még vissza a vallási és világi helyzetek, események és helyek témájához. Említettem, hogy az imaház milyen szerepet játszik a gáborok életében, azt, hogy azon a helyen találkoznak magyarokkal és románokkal, közelebbi kapcsolatokat építenek ki, és hogy ez milyen hatással van imaházi viselkedésükre. Az imaházban külső megkülönböztető jegyeik háttérbe szorulnak és a hasonlóságot kihangsúlyozó elemek kerülnek előtérbe. Így a „cigányos” viselkedés csendesebben van jelen, az imaházban nem hangoskodnak, sőt kényesen ügyelnek arra, hogy ne zavarják az istentiszteletet. Míg az imaház a helyszín, addig a szombat az időpont: „azt mondja az Úr Jézus, hogy hat napon át munkálkodjál, és a hetediket szenteld meg, és ez a hetedik a szombat. Nem nehéz, egy napot kér az Úr Jézus tőlünk csak.”

Tehát a szombat az a nap, amikor minden hívő ellátogat az imaházba, amire már jó előre készülnek, és ami körül a heti körforgás zajlik. Általában csütörtökön vagy pénteken az asszonyok nagyobb takarítást végeznek, kimossák a szőnyeget, ruhákat, felmosnak, majd péntek délután főznek, hogy legyen estére és szombatra is főtt étel. Az adventista előírásoknak megfelelően pénteken, ahogyan lemegy a nap, elkezdődik náluk a szombat, amikor már házkörüli munkákat nem végeznek, és pénzt nem költenek, de nem is keresnek. Még pénteken, vagy szombat reggel megmosakodnak, és szombaton reggel tiszta ruhát öltenek, így indulnak a délelőtti istentiszteletre. Ahogyan az egyik asszony elmondta: „az imaházba tisztán kell menni, szíved, ruhád legyen tiszta”. És mindezek után, miután a délelőtti és délutáni istentiszteletre is ellátogattak, lemegy a nap, és vissza lehet térni a mindennapi teendőkhöz. Hogy milyen fontos a szombat megtartása, azt többször is tapasztalhattam: egyik alkalommal az istentisztelet után ellátogattak hozzánk gábor ismerőseink és természetesen meg akartuk őket kínálni valamivel, de ők még egy kávé sem fogadtak el, mondván, hogy az szombaton készülne. De nem csak ez az egy alkalom volt, hogy megfigyelhettem, milyen jelentőséget tulajdonítanak a szombatnak. Több alkalommal kértek, hogy szombaton hozzam el a fényképezőgépet, mert akkor minden „tisztán” és „rendezett”, és szeretnének úgy fényképeket készíteni magukról. Vagy ha kértem az idősebbektől, hogy meséljenek el ezt-azt, ha éppen nem volt kedvük, gyakran azt mondták, hogy „majd szombaton”. Így a szombat a hét napjai közül az egyetlen, mely más, mint a többi, ez a nap a vallás napja, amikor a beszélgetések is gyakran a hitre és Istenre terelődtek. Ezzel a nappal ellentétben más napokon a vallás jóval csekélyebb mértékben van jelen, más napokon a piacozás és kereskedelem, vagyis a pénzszerzés lesz a meghatározóbb.

Az alatt, hogy csekélyebb mértékben van jelen nem azt értem, hogy a vallás hatása a legkisebb szintig sem ismerhető fel cselekedeteikben, hanem csak azt, hogy olyankor nem a vallás lesz meghatározó. Volt olyan beszélgetőtársam, aki azt mondta, hogyha valaki adventista, akkor a piacon is adventista módjára kéne viselkednie, vagyis meg kéne mondania a vásárlóknak, hogy az árut mennyiért vette, és a vásárló adjon érte annyit, amennyit jónak lát.

Ennek ellenére azért még mindig állíthatom, hogy a gáborok tevékenységei közül a pénzkereseti módszerekre van legkevésbé hatással a vallás, sőt, ahogyan már fentebb említettem, a piac és imaház a vallásos és világi életmód két pólusát adják.

Láttuk, hogy a heti körforgásban és a kereskedelemben milyen hatással bír az adventista vallás, a továbbiakban más területeket mutatok be, mint az oktatás, házasság, étkezés és ünnepek. E téren nem kívánok egy teljesen átfogó bemutatást

adni, inkább csak példákat sorakoztatok fel arra, hogy az adventista vallás milyen jellegű változásokat hozott a gáborok életébe.

Mielőtt az oktatás terén bekövetkezett változásokra térnék, ismertetnem kell, hogy milyen volt, és milyen jelenleg a gáborok iskolázottsága. Általánosságban elmondható, hogy nagyjából a negyven év felettiak nem írnak, se nem olvasnak, a húszas-harmincasok valahogyan eligazodnak a betűk között, míg a fiatalokat ma már azzal a céllal járatják iskolába, hogy legalább írni és olvasni megtanuljanak. Ebben két fő szempont játszik szerepet, az egyik, hogy a Bibliát kellőképpen tudják forgatni, a másik, hogy a fiúk jogosítványt szerezhessenek. A bodoni, négy osztályos iskolába csak gábor gyerekek járnak, magyarul tanulnak de a négy osztály elvégzése után is ritka az, hogy valaki folyékonyan tud írni vagy olvasni. Ezen kívül még sokan vannak olyanok, akik semmi mást, csak a Bibliát forgatják. Az egyik 30 év körüli asszony például elmesélte, hogy tudni akarta, mi van a Bibliában, ezért megtanult olvasni, olvasókönyve a Biblia volt. Tehát a vallás elindított egy olyan folyamatot, melynek következtében egyre többen válnak írástudókká. Nem csak a Biblia elolvasását találják hasznosnak, hanem a leckék ismeretét is, melyeket hétről hétre feladnak, és szombatoként szóban megvitatnak. Már sokan az idősebbek közül ezért nem tanulnak meg olvasni, de gyermekeiket elküldik a hétköznapi tartott adventista órákra, ahol a gyerekek megtanulják az írásvetést, sokkal hatékonyabban, mint az általános iskolában. Mikor Mezőcsáváson meglátogattunk egy gábor családot, az anya büszkén elmesélte, hogyan taníttatta gyermekeit. Elmondta, hogy lányai a közeli adventista szanatórium jóvoltából megtanultak angolul is, elvégeztek 6-8 osztályt, és egyikőjük még spanyolul is beszél. Ha nem akarják, hogy az öregek értsék, mit beszélnek egymás közt, angolul kommunikálnak. Kérdésemre, hogy tanulnak-e majd tovább, azt mondta az egyik fiatal lány, hogy „nem, nálunk az szégyen volna”, mire az anyja hozzátette, „nem szégyen, csak nem szokás”. Bár iskolába sokáig járni szerintük „nem szokás”, a gyerekeket az imaházi délutáni iskolába járatni szabad, ahol „Szeressük, hogy van itt imaház, mert a lányok odamennek, sokat tanulnak, minden évben mást tanulnak, tanítanak az egészséges életmódra, hogy ne együnk disznóhúst és zsíros ételeket, ne szivarozzunk és ne igyunk. Az apósom is ivott, de megtért és Isten segít, hogy abba hagyjuk. Mert mondjuk én lopok, csalok és bennem van, először tudnom kell, hogy az bűn és ha tudom, akkor Isten segít nekem abban, hogy ne tegyem.”

A tanulás terén jelentkezett változásokon túl a házasság intézményében is nyomon követhető az adventista vallás hatása. Míg korábban az egymásnak kiszemelt fiatalok összeházasítására csak a családok között létrejött megegyezésben és annak megpecsételéseként követő esküvői ünnepben kimerült, ma már a pár, ha adventista, az imaházban regisztráltatniuk kell magukat házastársakként. Ez csak úgy lehetséges, ha mindkét fél az egyház tagja: „ritka az, hogy egy hívő ne hívőt vegyen el feleségül. Ha már együtt vannak, majd megkeresztelkednek, mondjuk akkor a hívő lemond a hívőségről és aztán újra megkeresztelkednek és megesküszik azzal az asszonnyal.” Továbbá míg régebben a szokások megengedték, hogy a fiatalokat 12-14 évesen megházasítsák, addig az egyház előírja, hogy a lány legalább 16, a fiú legalább 18 éves legyen: „Ott az imaházban nem ismernek minket, nem tudják, hogy nálunk mi a szokás. Én 14 voltam, mikor megházasodtam, mert nálunk félnek, hogy a lányokat ellopják valami rosszabbféle cigányok, olyan koszosak...” Ezt egy idősebb asszony mesélte el, akinek a fia lányát a szokásoknak megfelelően 13 évesen házasította ki, mire az egyházi közösség egy évre kizárta. A kizárás abból állt, hogy nem vehetett úrvacsorát. Egy év után úgy léphetett vissza, hogy megígérte többet nem vét a szabályok ellen. Az adventista vallás tanai még egy változást hoztak az esküvők terén:

„Régebben az esküvők is akár egy hétig is tartottak, de ma már csak egy napig, ha tart. A legutóbb, amin voltam, az is csak fél napos volt, egy megtért és egy világi család között. A korábbiiban már nem, de a másik háznál táncoltak a meghívottak. Már a legtöbb esküvő hívő esküvő. Nem táncolnak, nem isznak, csak beszélgetnek. Nem is énekelnek, csak hívő dalokat. Nagyon bánom, hogy eltűnt az a sok szép tánc és dal. De azért ott a fiatal Mihály, a Gizi, akik azért még szoktak táncolni, pedig hívők. Ha hívőnél van az esküvő, akkor már nem táncolnak. Mert a fiú családjánál tartják az esküvőt, és ha ők hívők, akkor nincs tánc. És a fiú családja hívja meg a vendégeket. Hívatlanul ma már nem megyünk el, régebben még lehetett, de ma már nem... Most is elveszik az unokámat. 12 éves. Vasárnap mondták, hogy esküvő lesz, azóta a lány a fiú családjánál alszik, de csak csütörtökön lesz asszony. Akkor felkötik a haját, és kendőt tesznek reá.”

Ezenkívül a vallás érezte hatását más területeken is, így például: „Régebben, ha gyűlés volt, volt egy pap, egy fadarabba véstek keresztet, arra kenyeret és sót tettek és rátették a kezüket. Ott volt a pap is. Ma már nincsen, ha esküsznek, hogy kiderítik az igazságot, akkor a Bibliára esküsznek, mert hívők.” Vagy: „virrasztáskor még adtak a virrasztóknak bort, pálinkát, de már ez sem divat, már nem is tart olyan hosszú ideig, csak elmegyünk, és nem maradunk napokig, mint régen.”

Az étkezésben is, mint ahogyan már az egyik interjúrésztel kitért rá, jelentős változások történtek, nem fogyasztják a disznóhúst, és a vegetarizmus külön értékkel bír. Sokan a régen jól megszokott töpörtyű után sajnálkoznak, ezért gyakran kértek, hogy hozzák libatöpörtyűt Magyarországról, mert az Romániában nem kapható. Egyik asszony főzés közben így fejezte ki magát: „Libahúst teszem bele, mer' nem eszem disznóhúst, mer' adventista vagyok. És teszek a nagy családoknak, hogy egyenek... az én családom megeszi a disznóhúst csak én nem eszem meg.” Egy másik férfi beszélgetőpartnerem elmesélte, hogy régebben, mikor még a felesége nem volt hívő, még rendszeresen disznóhúsból készített ételeket: „És akkor én rendszeresen mentem már az imaházba, de még megettem a feleségem főztjét. Akkoriban az anyósom is mind mondta, hogy ne térjek meg, mert akkor ki fogja elvenni a lányomat, de aztán csak megtértem. Majd, mikor eljött az anyósunk hozzánk és látta, hogy nem eszem meg a feleségem főztjét mert disznót és zsírt tesz bele, akkor mondta a lányának, hogy hát miért nem főz olyat, amit én megeszek...”

Láthattuk, hogy a vallás sok új elemet hozott magával, aminek egy részét általánosan elfogadták, viszont más részét nem. Egyik beszélgetőtársam azt mondta: „Mi csak a házasságot nem tartjuk meg, csak azt az egyet nem, az összes többit igen ... mert mondd meg igazán, jobb, ha paráználkodik és kurválkodik?” Vagyis a vallásos elemek egy része már beépült, elfogadtatott, szép fokozatosan, -Patrick Williams szavaival élve- rátelepedett a gábor kultúrára (Williams 2000:294). Magáévá tették a tanítások egy részét, beépítették, de nem fogadták el teljes egészében.

Gáborok az adventista vallásról

Említettem, hogy a gáborok között magas az analfabetizmus aránya, azok sem olvasnak, akik ismerik az írásvetést, csak esetleg a Bibliát, illetve imaházi olvasmányokat. Egyetlen olyan gábor embert ismertem meg, aki más irodalmat is kezébe vett, és olvasott. Ennek megfelelően az információs csatornák, melyeken keresztül a gábor közösségbe a külvilág ismeretei beszivároghatnak, igen korlátozottak. A televízió és videofilmek közkedveltek, ezeket általában csoportosan nézik, kommentálják és megvitatják. A szomszédokkal és vásárlókkal folytatott beszélgetéseket már a világról alkotott meglévő nézetek alakítják. A gyerekek

általában rendszeresen iskolába nem járnak, vagy ha igen, akkor előszeretettel járatják őket olyan iskolákba, ahol vagy hívőkkel, vagy gáborokkal együtt tanulhatnak. Azonban mindezekén túl mégis az imaházi kommunikációs csatorna a legerősebb, a prédikációkon és a hívőkkel folytatott beszélgetéseken keresztül már egy vallásos világnézetet közvetítenek felénk, és ezt integrálják ilyen, vagy olyan mértékben. Az itt nyert információkat közösen értékelik és olvasztják be, ezt támasztja alá az is, hogy gyakran a vallással kapcsolatosan feltett kérdéseimre hasonló, vagy azonos válaszokat kaptam.

A férfiak közül saját bevallásuk alapján sokan az imaházi leckék megvitatását kedvelik a legjobban a szombati istentisztelet és iskola programjában. Ilyenkor, ahogyan már említettem, sor kerül egyes kiválasztott leckék kiscsoportos megvitatására. A csoportok, legyenek azok tiszta gábor csoportok, vagy vegyesek – ahogyan a román imaház kapcsán bemutattam-, egyetértésben, általában viták nélkül megbeszélik az adott témát. Nem gyözködik egymást semmiről, hiszen mindenki látszólag egyazon érv mellett áll ki. A nők ugyanúgy szóhoz jutnak, mint a férfiak, és a gáborok ugyanúgy, mint a gádszók. Tehát az egyetértés és egyenlőség szelleme uralkodik ilyenkor. Mindenki szóhoz jut, és mindenki részese és alkotója lesz annak, ami már egyszer megalkottott. A szombatiskolán túl az adventista vallás felvétele mellett szóló érvek a férfiakkal folytatott beszélgetések alapján még az, hogy „ez egy igaz vallás”; „mert a Bibliában is mit ír az Úr, hogy a hetedik nap a szombat”; „majd meglássák, akik nem térnek meg, tudatlanságban fognak meghalni...”.

Míg a legtöbb férfi a fent leírt leckék megvitatását tartotta a legkellemesebb imaházi eseménynek, a nők arra a kérdésre, hogy miért járnak imaházba, illetve mi tetszik nekik ott a leginkább, különböző válaszokat adtak, melyek nagy része a külsőségekre hivatkozott: „a szép ének mindég felhoz bennem valamit”; „ez az igazi vallás, mert szombat az ünnepnap”; „mi szeressük az imaházat, mert ott úgy öltözködnek, mint mi”. „Mert meg akarok keresztelkedni, mert szeretem ezt a vallást és az egész családom adventista. Kicsit, mint a református, de református templomban sose jártam. Tudom, ott sincs kereszt és nincsenek képek”. Vagy: „Lehet énekelni, és imádkozunk”; „ilyenkor minden kicsit más”. „Mert az a boldog, drága, aki elfogadja most az Úr Jézust, nem látja, milyen nehézségek vannak? Nem nehéz, mert azt mondja, hagyjatok mindent és kövessetek engem, azt mondja az Úr Jézus, mert azt mondja a tíz parancsolat, ne ölj, ne paráználkodj. Mert nehéz időket élünk, és boldogok akik, most elfogadjuk...”

Láthatjuk, hogy a vallás felvétele mellett nem szólnak egyöntetű érvek, minden válasz csak egyes részeit emeli ki annak a bonyolult egésznek, mely esetleg magyarázattal szolgálhatna arra, hogy a közösség miért csatlakozott rövid idő alatt, egyetértésben az egyházhoz. A megtérés folyamata, azonban követhető, és sok kérdés válaszához közelebb visz.

„Van negyven éve, ha nem több, hogy volt Réti Rupi, ő volt itt a gáborok között az első, aki megtért. Mondjuk ez előtt még öt évvel megtudtam számolni, hogy hány hívő, de most meg tudjuk számolni, ha egy gyűlésbe összejövünk, hogy hány világi ember van.”

„Régebben nem számított úgy, hogy ki milyen vallású. Az apám ortodox, anyám református volt, de apám nagyon vallásos volt, mindig imádkoztunk és voltak Szűz Mária képeink, de templomba csak akkor mentünk, ha keresztelő volt vagy ünnep volt. Nem annyira, mint most. És akkor nem volt baj, ha két különböző vallású összeházasodott, ma már az adventisták csak egymás között házasodhatnak.”

Egyik gábor férfi elmesélte megtérése történetét: „Én egyszer megláttam a Bibliát a Jankónál. Akkor kérdeztem az anyját, hogy elvihetem-e, hogy olvassam, de ő

mondta, hogy kérdezzem meg a Jankót, és ő mondta, hogy tessék, vigyed. Nagyon szép könyv volt, és akkor azzal a könyvvel elmentem Karácsonyfalván egy gyenge családhoz, ők amolyan szegény család volt és ott mondtam, hogy tanítson meg az ember, hogy hogyan olvassam a Bibliát, és ő azt mondta, hogy miért, hát én tanítom, a szegény ezt a gazdag gyereket? De nekem eszembe se jutott, hogy én gazdagabb vagyok nála. Na és ők akkor már hívők voltak, de azért csak ették még a disznót. Én meg olvastam aztán a Bibliát és jártam imaházba is, és mondtam nekik, hogy hát nem kéne, hogy disznót egyenek...”

Tehát a gáborok között sokan már adventistákká lettek. Leggyakrabban a család férfi tagjain keresztül tértek meg sorra az egyházhoz, majd azok asszonyai következtek. Beszélgettem olyan asszonyokkal, akik jártak imaházba, adventistának mondták magukat, azonban férje miatt nem keresztelkedhetett meg. Ugyanakkor, ha a férj kérte felvételét a közösségbe, az asszonnak is követnie kell. Így az asszony ez esetben is inkább a megadó, alkalmazkodó szerepét vállalja magára, ugyanúgy, mint ahogyan más területeken is megfigyelhettem, hogy a férfiak mozgási tere és szabadsága észrevehetően nagyobb. Ma már, ahogyan az interjúk egyike is utal rá, egy adventista nem szívesen adja lányát nem adventistának, míg korábban ez épp fordítva volt.

A vallás tehát fokozatosan épült be a gábor közösség életébe, sorra tértek meg, így egyre többen estek át azon az életmódbeli változáson, melyről ma úgy vélik, az egész gábor csoportot érinti. „Mióta hívők vagyunk, sok minden változott. Azóta civilizáltabbak lettünk. Előtte sem loptunk, de akkor még volt, aki ivott, a Csabi is ivott, de akkor sokat veszekedtek a Gizivel. Hangosak voltak, de most már nem veszekednek. Civilizálódtunk. 30-35 éve már hogy vannak adventisták mi köztünk. De akkor még kinevették valakit, ha hívő lett, mert nem értették. Ma már a legtöbben hívők.”

Az interjúk és saját tapasztalataim is azt támasztják alá, hogy a csoport viselkedésmintáit és tradíciókészletét is meghatározza a vallás. Új alapokra helyeződött a velük érintkezésben álló csoportokkal folytatott párbeszéd, számos ismeretet elsajátíthattak hívő ismerőseiktől a gádzsókkal kapcsolatban, ezzel gyakoribb és közelebbi viszonyt alakíthattak ki egyes nem cigány családdal. Továbbá ezt a tudást az újabb generációk is elsajátíthatták, így beépülve a gábor kollektív tudatba. Tehát a vallás hatása nem csak a külsőségekben, szokásokban mutatkozik meg, hanem a kognitív sémák és az önmagukról illetve más csoportokról alkotott képzetek szintjén is.

Az adventista vallás hatása a gábor gondolkodásra és öndefinícióra

Visszatérve az imaházi iskolára és prédikációra, megfigyelhettem, hogy ott olyan témák is megvitatásra vagy ismertetésre kerülhettek, melyekről egyébként házon belül, gáborok között nem illett beszélni a férfiak jelenlétében. Ilyen például a terhesség és szülés is. Az egyik alkalommal a prédikátor egyik beszédében egy asszonyról szólt, akinek rendkívül nehéz szülése volt, mert férjével és az adventista egyházzal szemben bűnt követett el. Végig ecsetelte a szülést, minek a végén aztán a gyerek meghalt. A jelenlévő gábor férfiak és nők egyaránt rezzenéstelen arccal hallgatták végig a történetet. Mikor erre a számomra ellentmondásos helyzetre rákérdeztem az egyik asszonnál, ő csak annyit mondott, hogy a prédikátor beszédének mondanivalója nem a szülés volt, nem arról szólt. Az ilyen példázatokon túl ismereteket szerezhetnek a hívők az élet szinte minden területét lefedő egyéb tanításokból, melyek egyes estekben űrt töltenek be, más esetekben rátelepsznek a már meglévő tudáskészletre. A tanok friss beolvasztásával a hívők immáron egy olyan tudásnak a birtokosai lehetnek, melyek saját bemutatkozásuk szerint „kiemelik” őket

más cigány csoportok közül, mint ahogyan már fentebb bemutatam. Ez jelképezi a „cigányos szokásokkal” való szakítást és a „kiművelődést”. Mindennek nagy szerepe van a pozitív önkép kialakításában, saját csoportjuk más cigányoktól való, jól észlelhető elhatárolódásában. Hiszen az adventista vallás olyan kulturális elemeket közvetít, melyek a hívőket egyértelműen megkülönböztetik más nem hívő, elsősorban cigány csoportoktól.

Azonban számos szokás a közösségen belül megmaradt, nem tűnt el, csak esetleg új értelmet nyert. Ilyenek például az egyik beszélgetőpartnerem által „babonának” nevezett szokások, az, hogy az asszony ne főzzön ételt a férfiaknak, ha még hathétben van, vagy amíg terhes; hogyha egy embert meghalt egy ágyban, azt a bútort használni már nem szabad; vagy az, hogy a férfi menjen elől, és őt kövesse az asszony. Ezen szokásokat az idősebb férfiak általában még tartják, legyenek akár milyen vallásosak is. Egyik idős beszélgetőtársam azt, hogy a férfiak miért haladjanak elől, azzal magyarázta, hogy Isten is előbb teremtette a férfit, míg egy másik megkérdezett férfi azt már régóta őrzött szokásnak ismerte el. Tehát a viselkedésminták egy része, melyek összeegyeztethetők a vallással, fennmaradnak, így még az idősebbek esetében megfigyelhető. Vannak szokások, melyek eltűnnek, melyekről már csak az elbeszélésekből értesülhettem, azonban láthatunk olyan szokásokat is, melyek a vallásnak ellentmondóan fennmaradnak. Ez utóbbiak közül, a már ismertetettek köréből, megemlíthető a korai házasság és a világitás. Ami közös azonban a különböző sorsra jutott szokások csoportjaiban, az az, hogy a vallás ismeretében új megvilágításba került mindegyik. A vallás felvételével párhuzamosan elhagyott szokások a régi, „cigányos viselkedés” szimbólumaivá lettek. A megtartott életmódbeli szokások, azok, melyek a vallás tanításainak ellentmondanak, a cigány csoport megőrzése, a közösség fenntartása érdekében maradtak fenn (lásd a fentebbi interjúrészletet a korai házasságról). Míg a vallással összeegyeztethető viselkedésminták új magyarázatot kaptak. Ilyen például a viseletbeli kódok, a hosszú szoknya, hosszú ujjú blúz, melyet az imaházban is propagálnak.

A halottak napi eseményekre vonatkoztatva a leírtakat, az interjúk és az általam megfigyeltek is azt támasztják alá, hogy a szokás részben átformálódott és a már őrzött szokásrendszerre telepedett rá az újabb, vallásos jegyeket hordozó séma. Az adventista vallás tanai befészkelték magukat a meglévő rendszerbe úgy, hogy az egyének ma tisztán elkülönítik a régi, túlélő szokásokat az új vallási előírásoktól. E kettősség jellemzi a halottak napi ünneplést.

Halottak napjának a jelentősége a gáborok között messze meghaladja más, a vallás felvétele előtti ünnepekét, ezért vállalkoztam arra, hogy ezen keresztül mutatom be az adventista vallás közösségformáló szerepét. A Karácsony, Újév és a Húsvét beszélgetőtársaim szerint soha nem bírtak olyan fontossággal. Szilveszter estéjén esznek, isznak, mégis az egyik asszony nyomatékosan megjegyezte: „Nálunk ez nem ünnep”. Mióta adventisták, a szombatok, főként a keresztelők és úrvacsoraosztás számít ünnepi eseménynek. Ilyenkor étellel, takarítással előre készülnek, „tisztán” felöltözködnek, csakúgy, mint halottak napján. Azonban ez utóbbi ünnepen nem a vallás kapcsán, hanem a közösségi hovatartozás, összetartozás megvallása kapcsán jönnek össze, így bár a vallás jelen van, mégsem az ad okot az eseményre.

Befejezés

A tanulmánnyal nem arra vállalkoztam, hogy az adventista vallás valamilyen irányba mutató hatását boncolgassam, vagy az adventista vallás vonzerejére magyarázatot találjak, hanem elsősorban a vallás és a közösség szokásainak eggyé olvadásának

folyamatát kíséreltem meg felvázolni. Láthattuk, hogy a vallási tanok beolvadtak és folyamatosan integrálódnak a gábor kognitív rendszerbe, és bár a kezdetei még időben meghatározhatók, ugyanakkor a vallás előidézte életmódbeli reformszokások transzgenerációs átörökítése is megfigyelhető. A vallás felvételének hatására a kulturális vonások megújultak, felfrissültek, ami a piacon is hasznosítható pozitív öndefiníció kialakítását segítette elő. Azzal, hogy családok együtt, és egymást követve vették fel a vallást, a gábor kép továbbra is az egész közösségre vonatkoztatható, immáron egy új elemmel, a pozitív holdudvarral biztosított adventista vallás jegyével bővítve.

A halottak napi ünneplés bemutatása ebben az értelemben azért nevezhető emblemikusnak, mert hiszen egy olyan esemény új megvilágításba helyezéséről van szó, melyben korábban a vallásnak a közösség szemében szerepe nem volt. Mégis ez új elem integrálásával az esemény új magyarázatokat, új értelmezést kapott. Az adventista vallás sajátos befogadását figyelhetjük itt meg, mely alapján véve továbbra is a közösség megőrzését szem előtt tartva megy végbe. Tehát nem feltétel nélküli, kollektív alkalmazkodásról van szó, hanem inkább az egyének szabad döntéséről, melyben mérlegelik a vallás adoptálásával együtt járó negatív és pozitív oldalakat.

Befejezésképpen egy példa a vallási elvek sajátos elsajátítására:

Nem vitathatjuk, hogy ma már számottevően kevesebb az ital és cigaretta rabságában élők száma a gáborok között, mint egy-két évtizeddel korábban. Az sem kétséges, hogy ez a javulás az adventista vallás térhódításának köszönhető. Akik nem tértek meg, sokan az italra és cigarettára hivatkoznak. De még ők is annak az adventista gábor képek alkotó elemei, mely a közösség egészét lefedi. Így kerülhetett sor arra, hogy részeges beszélgetőtársam csoportja józan öndefiníciójának tudatában a magyarok túlzott italfogyasztásáról elítélően nyilatkozhasson. Másrészt, a szeszital és hangoskodás, mint ahogyan már korábban említettem, a gádzsók „cigányos viselkedésről” alkotott sztereotípiája, mellyel a gábor ismerőseim is tisztában voltak. Éppen ezért bemutatkozásukban hangsúlyt helyeztek ennek megcáfolására, és a „nem iszunk” pozitív kulturális jegynek minősül öndefiníciójukban. Azonban a kulturális elemek sajátos elsajátítása ennek a jelzőnek használatát lehetővé teszi úgy, hogy a csoport leleményesebbjei megtalálhassák a kibúvókat, és az addig orvosságnak használt alkoholos italokat, így a vasbort és az unicumot ezután is bátran fogyaszthassák.

Hivatkozott és felhasznált irodalom

Barth, Frederik. 1970 *Ethnic Groups and Boundaries*. London, George Allen & Unwin.

Bindorffer Györgyi. 2001 *Kettős identitás – Etnikai és nemzeti azonosságtudat Dunabogdányban*. Budapest, Új Mandátum Könyvkiadó.

Boglar Lajos. 2001 *A kultúra arcai*. Budapest, Napvilág Kiadó.

Boglar Lajos. 1995 *Vallás és kultúra*. Budapest, ELTE-BTK.

Durkheim, Emile. 2003 *A vallási élet elemi formái*. Budapest, L'Harmattan Kiadó.

Hajnal László Endre. 2000 „Nagyvárosi cigányok” In: *A romák/cigányok és a láthatatlan gazdaság*. Kemény István (szerk.) Budapest, Osiris – MTA Kisebbségkutató Műhely.

Prónai Csaba (szerk.) 1997 *Piasere: Ciganológusok szerelmei*. Budapest, ELTE-BTK Kulturális Antropológia Tanszék.

Szilvási József (szerk.). 1997 *A hetedik napot ünneplő adventisták hitelvei*. Budapest, Advent kiadó.

Zatta, Jane Dick. 2002 „Cigányok, romák – a köztes határok kultúrája” In: *Cigányok Európában 2. Olaszország*. Prónai Csaba (szerk.) Budapest, Új Mandárum Könyvkiadó.

Williams, Patrick. 2000 „Patrick Williams válogatott tanulmányai” In: *Cigányok Európában 1. Nyugat-Európa*. Prónai Csaba (szerk.) Budapest, Új Mandátum Könyvkiadó.